

Opći izbori 2026

Platforma prioriternih inkluzivnih politika
za osobe s invaliditetom

Smjernice političkim strankama
za mandatni period 2026–2030

O smjernicama

Dokument “Smjernice za političke stranke za mandatni period 2026.-2030.” izrađen je u okviru projekta CORDIAL – Stvaranje regionalnih mogućnosti za unapređenje inkluzije osoba s invaliditetom, koji provodi Caritas Bosne i Hercegovine u partnerstvu s Unijom organizacija osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini.

Pripremio:

Fikret Zuko, Udruženje slijepih Kantona Sarajevo
Suvad Zahirović, IC Lotos

Kontakt:

Caritas Bosne i Hercegovine
Mehmeda bega Kapetanovića Ljubušaka 6, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
E-mail: caritas@caritas.ba
Web: www.caritas.ba

Sarajevo, 2026. godine

**Financira
Europska unija**

Ova publikacija je financirana sredstvima Europske unije.
Njezin sadržaj isključiva je odgovornost Caritasa Bosne i Hercegovine
i ne mora nužno odražavati stavove Europske unije.

1.UVOD

Ova Platforma predstavlja zajednički zagovarački okvir organizacija osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini za mandatni period 2026–2030. Namijenjena je političkim strankama, neovisnim kandidatima, izabranim zvaničnicima i institucijama vlasti na svim nivoima kao skup konkretnih smjernica za uključivanje prava osoba s invaliditetom u političke programe, koalicijske sporazume, programe rada vlada, proračune, zakone i druge javne politike.

Platforma je zasnovana na rezultatima konsultativnog procesa i upitnika u kojem je prikupljeno 30 odgovora organizacija osoba s invaliditetom iz različitih dijelova Bosne i Hercegovine. Rezultati jasno pokazuju da osobe s invaliditetom ne traže izdvojene ili povremene mjere, nego sustavne politike koje omogućavaju ravnopravnost, samostalni život, pristupačnost, ekonomsku neovisnost i puno sudjelovanje u društvu.

Platforma polazi od pristupa invalidnosti zasnovanog na ljudskim pravima. Invaliditet se ne smije promatrati prvenstveno kao pitanje socijalne zaštite, medicinske dijagnoze ili individualne nesposobnosti, nego kao rezultat međudjelovanja osobe i prepreka u društvu koje ograničavaju njezino ravnopravno sudjelovanje.

Političke stranke se pozivaju da prioritete iz ove Platforme ugrade u svoje izborne programe za Opće izbore 2026. godine i da, nakon izbora, njihovu realizaciju pretoče u mjerljive četverogodišnje obveze.

2.PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR

2.1. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom

Bosna i Hercegovina ratificirala je Konvenciju Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom i njezin Opcioni protokol 12. ožujka 2010. godine, bez rezervi, a Konvencija je za Bosnu i Hercegovinu stupila na snagu 11. travnja 2010. godine.

Ratificiranjem Konvencije Bosna i Hercegovina je preuzela obvezu osigurati i promicati puno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svih osoba s invaliditetom bez diskriminacije na osnovi invaliditeta. To zahtijeva ne samo donošenje propisa nego i njihovu stvarnu primjenu, uklanjanje prepreka, osiguravanje razumnih prilagodbi, razvoj usluga podrške, odgovarajuća proračunska izdvajanja i aktivno uključivanje osoba s invaliditetom u donošenje odluka.

Za ovu Platformu posebno su relevantni principi i prava iz Konvencije koji se odnose na: jednakost i nediskriminaciju; pristupačnost; jednakost pred zakonom; samostalni život i uključenost u zajednicu; ličnu mobilnost; slobodu izražavanja i pristup informacijama; obrazovanje; zdravlje; rehabilitaciju i rehabilitaciju; rad i zapošljavanje; odgovarajući životni standard i socijalnu zaštitu; sudjelovanje u političkom i javnom životu; te obvezu države da prikuplja podatke, koordinira politike i prati provođenje Konvencije.

Posebno se naglašava član 4. stav 3. Konvencije: pri izradi i provedbi zakona i politika koje se odnose na osobe s invaliditetom, kao i u drugim procesima donošenja odluka koji ih se tiču, vlasti su dužne blisko se savjetovati i aktivno uključivati osobe s invaliditetom, uključujući djecu s invaliditetom, putem organizacija koje ih predstavljaju.

2.2. Zaključna razmatranja i preporuke UN Komiteta iz 2017. godine

Komitet UN-a za prava osoba s invaliditetom je 2017. godine, nakon razmatranja prvog izvješća Bosne i Hercegovine, usvojio Zaključna razmatranja (CRPD/C/BIH/CO/1). Ona predstavljaju važan okvir za političko djelovanje u Bosni i Hercegovini.

Preporuke Komiteta ukazuju na potrebu prelaska s medicinskog i socijalnog modela invalidnosti na pristup zasnovan na ljudskim pravima; usklađivanja zakonodavstva na svim nivoima vlasti; uklanjanja diskriminacije među osobama s invaliditetom po osnovu uzroka i mjesta nastanka invaliditeta; unapređenja pristupačnosti; razvoja podrške za samostalni život i deinstitutionalizaciju; razvoja inkluzivnog obrazovanja; unapređenja zapošljavanja; zaštite poslovne sposobnosti i podržanog odlučivanja; pristupa informacijama i komunikacijama; političkog sudjelovanja; te sustavnog uključivanja reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom u kreiranje i praćenje politika.

Platforma zato traži da preporuke Komiteta ne ostanu samo predmet periodičnog međunarodnog izvještavanja, već da budu pretočene u zakone, proračune, rokove, odgovorne institucije i mjerljive rezultate tijekom mandata 2026–2030.

2.3. Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini iz 2008. godine

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je 2008. godine dokument Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini, objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 76/08. Ovaj dokument uspostavio je zajednički okvir za djelovanje u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini i usmjerio politike prema ravnopravnosti, dostojanstvu, nediskriminaciji, uključenosti u zajednicu i koordiniranom multisektorskom djelovanju.

Mandat 2026–2030 mora predstavljati period u kojem se principi ove politike, zajedno s obvezama iz Konvencije, dosljednije prevode u praktične mjere na razini Bosne i Hercegovine, entiteta, Brčko distrikta, kantona i lokalnih zajednica.

2.4. Važeći strateški dokumenti u entitetima

U Federaciji Bosne i Hercegovine relevantan okvir predstavlja Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom 2025–2030, čija je vizija Federacija BiH kao prostor u kojem osobe s invaliditetom imaju osiguranu podršku za dostojanstven svakodnevni život i punu uključenost u društvo.

U Republici Srpskoj u 2026. godini na snazi je Strategija unapređenja društvenog položaja lica s invaliditetom u Republici Srpskoj 2017–2026, koja obuhvata, između ostalog, zakonodavstvo i javni i politički život, ekonomsku samostalnost, zapošljavanje i profesionalnu rehabilitaciju, socijalnu zaštitu, zdravstvo, obrazovanje, pristupačnost i informiranje. Za mandatni period nakon isteka ove Strategije potrebno je osigurati kontinuitet strateškog djelovanja i novi okvir usklađen s Konvencijom i suvremenim standardima ljudskih prava.

Političke stranke trebaju preuzeti obvezu da osiguraju kontinuitet, financiranje, provedbu i praćenje entitetskih strategija, a ne da njihovo usvajanje bude samo formalna obveza.

2.5. Europska strategija o pravima osoba s invaliditetom 2021–2030

Platforma uzima u obzir i Strategiju Europske unije o pravima osoba s invaliditetom 2021–2030, posebno imajući u vidu europski put Bosne i Hercegovine. Europski okvir naglašava puno sudjelovanje osoba s invaliditetom, jednakost, nediskriminaciju, pristupačnost, dostojanstven život, samostalnost, kvalitetne socijalne usluge, zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i zaštitu prava osoba s invaliditetom. Usklađivanje domaćih politika s ovim pravcem treba promatrati kao sastavni dio procesa europskih integracija.

3.ŠTA SU ORGANIZACIJE OSOBA S INVALIDITETOM PREPOZNALE KAO PRIORITETE?

U istraživanju su organizacije mogle odabrati najviše pet prioriteta.

Najviše podrške dobili su:

- univerzalna pristupačnost objekata, javnih površina, prijevoza, informacija i komunikacija – 80%;
- zakonski zajamčeno pravo na personalnu asistenciju – 66,7%;
- dostupna suvremena asistivna pomagala i tehnologije – 63,3%;
- zaposlenost i ekonomska neovisnost – 50%;
- pravo na samostalni život i razvoj usluga podrške u zajednici – 43,3%;
- reforma sustava socijalne zaštite radi poticanja samostalnosti – 43,3%;
- status, financiranje i uloga reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom – 40%;
- puno sudjelovanje osoba s invaliditetom u donošenju odluka – 40%;
- inkluzivno obrazovanje uz podršku i razumne prilagodbe – 33,3%.

Kada su ispitanici birali samo jedan najvažniji prioritet, pristupačnost je ponovo bila na prvom mjestu sa 30%, a slijede zapošljavanje i ekonomska neovisnost sa 16,7%, te samostalni život i personalna asistencija sa po 13,3%. Na osnovu rezultata istraživanja i međunarodnih i domaćih obveza, Platforma utvrđuje sljedećih sedam međusobno povezanih prioriteta područja.

PRIORITET 1. PRISTUPAČNOST OKRUŽENJA, PRIJEVOZA, INFORMACIJA, KOMUNIKACIJA, DIGITALNOG PROSTORA I USLUGA

Rezultat istraživanja: 80% organizacija označilo je pristupačnost kao jedan od pet najvažnijih prioriteta, a 30% kao pojedinačno najvažniji prioritet.

Zašto je ovo prioritet?

Pristupačnost je preduvjet za ostvarivanje gotovo svih drugih prava. Nepristupačna zgrada može onemogućiti obrazovanje, rad, liječenje, glasanje ili korištenje javne usluge. Nepristupačna informacija može imati isti učinak kao fizička prepreka.

Rezultati istraživanja ukazuju na arhitektonske barijere, nepristupačan prijevoz, nedostatak tumača znakovnog jezika, nedostupnost informacija u pristupačnim formatima, neadekvatne glasačke kabine, nepristupačne izborne materijale i nedostatak asistivnih rješenja.

Pristupačnost se zato ne smije svesti samo na rampe i ulaze u objekte. Ona obuhvaća: - objekte i javne površine; - stanovanje; - javni i međugradski prijevoz; - informacije i komunikacije; - znakovni jezik, titlove i druge komunikacijske prilagodbe; - web-stranice, aplikacije i digitalne javne servise; - pristupačne dokumente i obrasce; - pristupačnost zdravstvenih, socijalnih, obrazovnih, administrativnih, kulturnih, pravosudnih, bankarskih i drugih usluga; - razumne prilagodbe u konkretnim situacijama.

Pristupačna usluga znači da osoba s invaliditetom može ne samo fizički ući u prostor, nego i samostalno dobiti informaciju, komunicirati s pružateljem usluge, razumjeti proceduru, koristiti opremu, podnijeti zahtjev i ostvariti pravo na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Obveze političkih stranaka 2026–2030

1. Uvesti pristupačnost kao obvezni standard u svim novim investicijama koje se financiraju javnim sredstvima.
2. Izraditi planove uklanjanja postojećih arhitektonskih i drugih prepreka s rokovima i proračunima.
3. Ojačati inspekcijski nadzor i odgovornost za nepoštovanje standarda pristupačnosti.
4. Učiniti javni prijevoz pristupačnim osobama s različitim vrstama invaliditeta.
5. Uvesti obvezne standarde digitalne pristupačnosti javnih institucija i javnih usluga.
6. Osigurati dostupnost informacija na znakovnom jeziku, uz titlove, Brajevo pismo, audio format, lako razumljiv jezik i druge pristupačne formate prema potrebi.
7. Osigurati profesionalne usluge tumačenja znakovnog jezika u javnim službama.
8. Uvesti obveznu procjenu pristupačnosti javnih usluga, ne samo objekata.
9. Uključiti organizacije osoba s invaliditetom u reviziju pristupačnosti.
10. Učiniti izborne kampanje, političke skupove i komunikaciju političkih stranaka pristupačnim.

Očekivani rezultati do 2030. godine

- doneseni akcioni planovi pristupačnosti na relevantnim nivoima vlasti;
- uspostavljeni godišnji proračuni za uklanjanje prepreka;
- svi novi javni objekti i značajne rekonstrukcije projektovani prema principima univerzalnog dizajna;
- povećan broj pristupačnih postojećih javnih objekata;
- povećan broj pristupačnih vozila i stanica javnog prijevoza;
- javne institucije primjenjuju standarde digitalne pristupačnosti;
- ključne javne informacije dostupne u više pristupačnih formata;
- uspostavljen održiv sustav tumačenja znakovnog jezika u javnim službama;
- razvijeni standardi pristupačnosti zdravstvenih, socijalnih, obrazovnih i administrativnih usluga;
- uspostavljen sustav prijavljivanja i otklanjanja prepreka;
- javno objavljena periodična izvješća o napretku pristupačnosti.

PRIORITET 2. SAMOSTALNI ŽIVOT, PERSONALNA ASISTENCIJA I USLUGE PODRŠKE U ZAJEDNICI

Rezultat istraživanja: personalnu asistenciju izabralo je 66,7%, a samostalni život i razvoj usluga podrške 43,3% ispitanih organizacija.

Zašto je ovo prioritet?

Samostalni život znači pravo osobe da bira gdje, s kim i na koji način će živjeti, uz podršku koja joj je potrebna. Bez odgovarajuće podrške osoba može biti prisiljena da ovisi od članova obitelji, živi u instituciji ili ostane izolovana u vlastitom domu.

Personalna asistencija nije njega koju drugi određuju umjesto osobe, nego individualizirana podrška kojom korisnik ima kontrolu nad vlastitim životom. Razvoj podrške u zajednici važan je jer: - omogućava izbor i kontrolu nad svakodnevnim životom; - smanjuje ovisnost od porodice; - sprječava institucionalizaciju; - omogućava obrazovanje, rad i društveno sudjelovanje; - povećava dostojanstvo i privatnost; - rasterećuje obitelji od uloge jedinog izvora podrške; - dugoročno omogućava racionalnije korištenje javnih sredstava; - izravno proizilazi član 19. Konvencije.

Obveze političkih stranaka 2026–2030

1. Zakonski urediti pravo na personalnu asistenciju na temelju individualne potrebe.
2. Osigurati održivo javno financiranje personalne asistencije.
3. Razviti mrežu različitih usluga podrške u zajednici.
4. Donijeti i provoditi planove deinstitutionalizacije.
5. Zaustaviti razvoj novih segregirajućih oblika smještaja kao zamjene za život u zajednici.
6. Razviti podržano stanovanje koje poštuje izbor i kontrolu korisnika.
7. Osigurati podršku obiteljima bez pretvaranja porodice u trajnu zamjenu za javne usluge.
8. Uspostaviti standarde kvalitete, licenciranja, praćenja i vrednovanje usluga.
9. Uključiti korisnike u dizajn, izbor i evaluaciju usluga.

Očekivani rezultati do 2030. godine

- zakonski prepoznato pravo na personalnu asistenciju;
- uspostavljen transparentan model procjene individualnih potreba;
- posebne proračunske linije za personalnu asistenciju i usluge u zajednici;
- povećan broj korisnika personalne asistencije;
- dostupnost usluga i izvan velikih urbanih centara;
- usvojeni i financirani planovi deinstitutionalizacije;
- smanjen broj osoba koje ulaze u rezidencijalne institucije zbog nedostatka podrške u zajednici;
- razvijeni programi podržanog stanovanja;
- uspostavljeni standardi kvaliteta usluga;
- uvedeni mehanizmi kroz koje korisnici ocjenjuju kvalitetu podrške.

PRIORITET 3. ASISTIVNE TEHNOLOGIJE, POMAGALA, ZDRAVLJE I OSOBNA MOBILNOST

Rezultat istraživanja: 63,3% organizacija označilo je dostupnost suvremenih asistivnih pomagala i tehnologija kao jedan od pet ključnih prioriteta.

Zašto je ovo prioritet?

Odgovarajuće pomagalo može biti razlika između ovisnosti i samostalnosti. Invalidska kolica, slušni aparat, kohlearni sistem, komunikacijski uređaj, čitač ekrana, Brajev red, ortopedsko pomagalo ili druga asistivna tehnologija mogu omogućiti kretanje, komunikaciju, obrazovanje i zapošljavanje.

Sustav koji pravo na pomagalo vezuje prvenstveno za dijagnozu, rigidne liste ili administrativnu kategoriju, umjesto za funkcionalnu i individualnu potrebu, može proizvesti dodatnu nejednakost.

Obveze političkih stranaka 2026–2030

- 1.Reformirati sustav procjene potreba za pomagalima.
- 2.Pravo vezati za individualnu potrebu i funkcionalnost, a ne samo za medicinsku dijagnozu.
- 3.Redovito ažurirati liste pomagala u skladu s tehnološkim razvojem.
- 4.Osigurati servisiranje, održavanje i zamjenu pomagala.
- 5.Smanjiti teritorijalne i statusne nejednakosti u ostvarivanju prava.
- 6.Podržati nabavku suvremenih komunikacijskih i digitalnih asistivnih tehnologija.
- 7.Osigurati obuku korisnika za korištenje tehnologija.
- 8.Uključiti osobe s invaliditetom u procjenu kvaliteta i funkcionalnosti pomagala.

Očekivani rezultati do 2030. godine

- uvedena individualizirana procjena potreba;
- proširene i redovito ažurirane liste pomagala;
- skraćeno vrijeme čekanja;
- povećano sudjelovanje javnog financiranja suvremenih tehnologija;
- uspostavljeni sustavi servisa i zamjene;
- smanjene razlike u dostupnosti s obzirom na mjesto stanovanja i uzroku invaliditeta;
- veća dostupnost komunikacijskih tehnologija za osobe sa senzornim i intelektualnim teškoćama;
- povećana samostalnost i mobilnost korisnika.

PRIORITET 4. ZAPOSŁJAVANJE, RAD I EKONOMSKA NEOVISNOST

Rezultat istraživanja: 50% organizacija označilo je zaposlenost i ekonomsku neovisnost kao prioritet, a 16,7% ga je izabralo kao pojedinačno najvažniji.

Zašto je ovo prioritet?

Rad je ljudsko pravo, ali i jedan od ključnih puteva prema ekonomskoj neovisnosti, socijalnoj uključenosti i samostalnom životu. Osobe s invaliditetom često se suočavaju s nepristupačnim radnim mjestima, predrasudama poslodavaca, nedostatkom razumnih prilagodbi, neusklađenošću obrazovanja i tržišta rada, strahom od gubitka određenih prava nakon zaposlenja i nedovoljnom podrškom pri prelasku na otvoreno tržište rada.

Ekonomska neovisnost smanjuje rizik od siromaštva i ovisnosti od obitelji i socijalnih davanja, omogućava izbor i povećava društvenu vidljivost osoba s invaliditetom.

Obveze političkih stranaka 2026–2030

1. Dosljedno provoditi propise o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju.
2. Povećati zapošljavanje osoba s invaliditetom u javnom sektoru.
3. Uvesti efikasne sankcije za izbjegavanje zakonskih obveza.
4. Razviti podržano zapošljavanje i podršku na radnom mjestu.
5. Osigurati razumne prilagodbe kao pravo zaposlenika.
6. Ukloniti „zamku beneficija“ zbog koje osoba može biti kažnjena gubitkom nužne podrške nakon zaposlenja.
7. Razvijati programe stručnog osposobljavanja usklađene s tržištem rada.
8. Podržavati samozapošljavanje i socijalno poduzetništvo bez segregacije.
9. Uspostaviti transparentno praćenje zaposlenosti osoba s invaliditetom.

5. Mjere u Programu Političkih Stranaka

Očekivani rezultati do 2030. godine

- povećana stopa zaposlenosti osoba s invaliditetom;
- povećan broj zaposlenih osoba s invaliditetom u javnom sektoru;
- razvijen sustav podržanog zapošljavanja;
- uspostavljen fond/mehanizam za financiranje razumnih prilagodbi;
- smanjena diskriminacija pri zapošljavanju;
- povećan broj osoba koje prelaze iz dugotrajne nezaposlenosti na otvoreno tržište rada;
- javno dostupni godišnji podaci o zaposlenosti;
- socijalna prava reformirana tako da potiču rad i samostalnost.

PRIORITET 5. REFORMA SOCIJALNE ZAŠTITE I JEDNAKOST PRAVA

Rezultat istraživanja: 43,3% organizacija izabralo je reformu socijalne zaštite radi poticanja samostalnosti kao prioritet.

Zašto je ovo prioritet?

Sustav socijalne zaštite treba biti sigurnosna mreža koja omogućava dostojanstvo i samostalnost, a ne sustav koji proizvodi trajnu ovisnost. Prava trebaju prvenstveno odgovarati stvarnoj individualnoj potrebi osobe. Različiti tretman osoba sa sličnim potrebama samo zbog uzroka invaliditeta, mjesta prebivališta ili administrativne kategorije mora se sustavno preispitivati u svjetlu principa jednakosti i nediskriminacije.

Reforma je važna jer: - troškovi povezani s invaliditetom mogu povećati rizik od siromaštva; - podrška često nije dovoljna za samostalan život; - fragmentiran sustav otežava ostvarivanje prava; - gubitak podrške nakon zaposlenja može destimulirati rad; - Konvencija zahtijeva socijalnu zaštitu bez diskriminacije.

Obveze političkih stranaka 2026–2030

- 1.Reformirati procjenu invaliditeta prema pristupu zasnovanom na ljudskim pravima i individualnim potrebama.
- 2.Smanjivati neopravdane razlike u pravima prema uzroku invaliditeta.
- 3.Pojednostaviti administrativne procedure.
- 4.Uskladiti socijalnu zaštitu s politikama zapošljavanja i samostalnog života.
- 5.Osigurati da dodatni troškovi invaliditeta budu prepoznati u sustavu podrške.
- 6.Razviti socijalne usluge u zajednici kao sastavni dio sustava.
- 7.Osigurati transparentne žalbene mehanizme.

Očekivani rezultati do 2030. godine

- unaprijeđen model procjene potreba;
- smanjene neopravdane razlike među korisnicima;
- pojednostavljene procedure ostvarivanja prava;
- povećana dostupnost prava i usluga;
- smanjen rizik od siromaštva osoba s invaliditetom;
- bolja povezanost socijalne zaštite, zapošljavanja i usluga podrške;
- uspostavljeni mehanizmi praćenja učinaka reforme na kvalitetu života.

PRIORITET 6. INKLUZIVNO OBRAZOVANJE I CJELOŽIVOTNO UČENJE

Rezultat istraživanja: 33,3% organizacija uvrstilo je inkluzivno obrazovanje među pet najvažnijih prioriteta.

Zašto je ovo prioritet?

Obrazovanje snažno utječe na kasnije mogućnosti zapošljavanja, ekonomsku neovisnost i sudjelovanje u zajednici. Isključivanje iz kvalitetnog redovitog obrazovanja često proizvodi dugoročnu segregaciju.

Inkluzivno obrazovanje ne znači samo fizičko prisustvo učenika s invaliditetom u redovnoj školi. Ono zahtijeva individualiziranu podršku, pristupačne materijale i tehnologije, razumne prilagodbe, osposobljene nastavnike, pristupačne objekte, odgovarajuću komunikacijsku podršku i kulturu visokih očekivanja.

Obveze političkih stranaka 2026–2030

1. Razvijati inkluzivni obrazovni sustav na svim razinama.
2. Osigurati razumne prilagodbe i individualnu podršku.
3. Učiniti obrazovne objekte, materijale i digitalne platforme pristupačnim.
4. Osigurati asistivne tehnologije i komunikacijsku podršku.
5. Kontinuirano osposobljavati nastavnike i stručne službe.
6. Razviti podršku tranziciji iz obrazovanja u zapošljavanje.
7. Uključiti učenike, studente s invaliditetom i njihove organizacije u reforme obrazovanja.

Očekivani rezultati do 2030. godine

- povećan broj djece s invaliditetom uključenih u kvalitetno redovito obrazovanje;
- smanjen broj slučajeva segregacije;
- dostupne razumne prilagodbe na svim razinama obrazovanja;
- povećana pristupačnost škola i fakulteta;
- dostupni udžbenici i materijali u pristupačnim formatima;
- povećana dostupnost asistivnih tehnologija;
- povećan broj nastavnika obučenih za inkluzivno obrazovanje;
- poboljšana tranzicija mladih s invaliditetom iz obrazovanja na tržište rada.

PRIORITET 7. SUDJELOVANJE U DONOŠENJU ODLUKA, POLITIČKI ŽIVOT I ODRŽIVOST REPREZENTATIVNIH ORGANIZACIJA

Rezultat istraživanja: 40% organizacija izabralo je puno sudjelovanje u donošenju odluka, a 40% uređivanje statusa, financiranja i uloge reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom.

Zašto je ovo prioritet?

Politike o osobama s invaliditetom često nisu dovoljno djelotvorne kada se donose bez njihovog iskustva i znanja. Princip „Ništa o nama bez nas“ mora postati standard javnog upravljanja.

Reprezentativne organizacije osoba s invaliditetom imaju znanje koje institucije ne mogu zamijeniti administrativnim pretpostavkama. Njihova održivost je zato pitanje kvaliteta demokracije i javnih politika, a ne samo financiranja nevladinog sektora.

Ovaj prioritet je važan jer: - direktno proizlazi iz članka 4 stava 3 Konvencije; - povećava kvalitetu i primjenjivost propisa; - omogućava pravovremeno prepoznavanje diskriminacije i prepreka; - povećava transparentnost i odgovornost institucija; - omogućava osobama s invaliditetom da budu politički subjekti, a ne samo korisnici mjera; - stabilnije organizacije mogu kontinuirano pratiti primjenu prava; - političko sudjelovanje mora uključivati i pravo da se bira i da se bude biran.

Obveze političkih stranaka 2026–2030

1. Uvesti obvezne, pravovremene i pristupačno savjetovanje s organizacijama osoba s invaliditetom.
2. Uključivati njihove predstavnike u radne grupe i tijela koja pripremaju propise i politike.
3. Urediti status reprezentativnih organizacija osoba s invaliditetom.
4. Uspostaviti transparentno, stabilno i višegodišnje financiranje njihovog rada od javnog interesa.
5. Osigurati neovisnost organizacija i pluralizam predstavničkih glasova.
6. Osigurati pristupačan izborni proces, biračka mjesta i izborne materijale.
7. Educirati biračke odbore o pravima i podršci osobama s invaliditetom.
8. Osigurati tajnost i samostalnost glasanja.
9. Učiniti političke programe, debate, skupove i digitalne kampanje pristupačnim.
10. Poticati političke stranke da uključuju osobe s invaliditetom kao članove, kandidate i nositelji političkih funkcija.

Očekivani rezultati do 2030. godine

- uspostavljeni formalni mehanizmi konsultacija na relevantnim nivoima vlasti;
- organizacije osoba s invaliditetom redovno uključene u radne grupe;
- uređen status reprezentativnih organizacija;
- uspostavljeni transparentni modeli stabilnijeg financiranja;
- povećan broj propisa koji prolaze procjenu utjecaja na prava osoba s invaliditetom;
- sva nova izborna rješenja procjenjuju se s aspekta pristupačnosti;
- povećan broj pristupačnih biračkih mjesta;
- izborni materijali dostupni u pristupačnim formatima;
- poboljšana obuka biračkih odbora;
- veća dostupnost političkih programa i kampanja;
- povećano sudjelovanje osoba s invaliditetom u političkim strankama, izbornim tijelima i javnim funkcijama.

4. HORIZONTALNE OBVEZE ZA SVA PRIORITETNA PODRUČJA

Bez obzira na oblast, političke stranke se pozivaju da prihvate sljedeće zajedničke principe:

1. Konvencija kao polazišna točka – svi novi zakoni, strategije, proračuni i programi trebaju biti provjereni u odnosu na obveze iz Konvencije.
2. Ništa o nama bez nas – nijedna važna odluka o osobama s invaliditetom ne treba biti donesena bez njihovog aktivnog sudjelovanja putem reprezentativnih organizacija.
3. Proračunska odgovornost – svaka mjera mora imati definiran izvor financiranja.
4. Jasni rokovi i odgovorne institucije – političke obveze moraju biti prevedene u akcione planove.
5. Mjerljivi pokazatelji – napredak se mora moći dokazati podacima.
6. Nediskriminacija – politike moraju smanjivati neopravdane razlike prema vrsti, uzroku i mjestu nastanka invaliditeta, spolu, dobi, mjestu stanovanja i drugim osobnim svojstvima.
7. Rodna ravnopravnost i višestruka diskriminacija – posebnu pažnju posvetiti ženama i djevojkama s invaliditetom, djeci, starijim osobama i drugim skupinama izloženim višestrukoj diskriminaciji.
8. Teritorijalna ravnopravnost – prava i usluge ne smiju ovisiti od toga da li osoba živi u velikom gradu ili ruralnoj i udaljenoj zajednici.
9. Pristupačnost od početka – pristupačnost mora biti dio planiranja, a ne naknadna korekcija.
10. Javno izvještavanje – najmanje jednom godišnje objavljivati podatke o realizaciji mjera.

5. PREDLOŽENI MEHANIZAM PRAĆENJA MANDATA 2026–2030

Platforma predlaže da se nakon Općih izbora 2026. uspostavi sustav praćenja političkih obećanja prema osobama s invaliditetom.

Za svaki prioritet potrebno je evidentirati: - što je politička stranka obećala u programu; - je li obveza unesena u program rada vlasti; - koja institucija je odgovorna; - koji proračun je osiguran; - rok realizacije; - početno stanje; - godišnji rezultat; - procjenu organizacija osoba s invaliditetom.

Predlaže se objavljivanje godišnjeg Izvješća o realizaciji Platforme, uz ocjene: realizirano, djelomično realizirano, u tijeku, nije započeto.

Na polovini mandata, tijekom 2028. godine, potrebno je organizirati javni dijalog političkih stranaka, institucija i organizacija osoba s invaliditetom o napretku i preostalim obvezama.

6. POZIV POLITIČKIM STRANKAMA

Organizacije osoba s invaliditetom pozivaju političke stranke i kandidate da prije Općih izbora 2026. godine:

- javno podrže ovu Platformu;
- navedene prioritete ugrade u svoje izborne programe;
- odrede konkretne mjere koje će realizirati tijekom mandata;
- osiguraju da njihove kampanje budu pristupačne;
- uključe osobe s invaliditetom u kreiranje političkih programa;
- nakon izbora uspostave kontinuiran dijalog s reprezentativnim organizacijama osoba s invaliditetom.

Osobe s invaliditetom nisu samo korisnici socijalnih programa. One su građani, birači, radnici, roditelji, učenici i studenti, stručnjaci, aktivisti, poduzetnici, članovi političkih stranaka i potencijalni izabrani predstavnici.

Mandat 2026–2030 treba biti razdoblje u kojem će Bosna i Hercegovina napraviti mjerljiv pomak od formalnog priznanja prava prema njihovom stvarnom ostvarivanju.

Ne tražimo privilegije. Tražimo uklanjanje prepreka i jednake mogućnosti za dostojanstven, samostalan i aktivan život.

7. REFERENTNI DOKUMENTI

1. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom i Opcioni protokol – Bosna i Hercegovina ratificirala 12. ožujka 2010.
2. UN Komitet za prava osoba s invaliditetom: Zaključna razmatranja o inicijalnom izvješću Bosne i Hercegovine, CRPD/C/BIH/CO/1, 2017.
3. Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini, „Službeni glasnik BiH“, broj 76/08.
4. Strategija za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine 2025–2030.
5. Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017–2026.
6. Strategija Europske unije o pravima osoba s invaliditetom 2021–2030.
7. Rezultati upitnika „Platforma prioriternih inkluzivnih politika za osobe s invaliditetom: smjernice političkim strankama za mandatni period 2026–2030“, 30 odgovora organizacija osoba s invaliditetom, 2026.